

האם צבא יכול להכריע טרור?

אימוץ של שתי השערות בלתי נכונות - הראשונה שהטרור נחוש ועמיד יותר מהמדינה הדמוקרטית והשנייה כי ההכרעה היא תמיד בתודעה וכי היא אינה נגזרת ממהלכים פיזיים כוחניים - הביא רבים להאמין כי אין דרך צבאית להתמודד עם הטרור כדי להכריעו. ההיסטוריה - גם של מדינת ישראל - מוכיחה שהם טועים

אלוף (מיל') יעקב עמידור

הטעות של אנשי הצבא

לא הייתי כותב את המאמר הזה אלמלא שמעתי מחניך בפר"ם ("ברק") כי יש מרצים הטוענים באוזני החניכים כי "צבא אינו יכול להכריע טרור" וכי "רק תהליך מדיני יכול להביא להפסקת טרור". כפי שאותו חניך הבין זאת, מדובר בטענה עקרונית בנוגע לכל מפגש אפשרי בין צבא לטרור בכל מקום בעולם, ושהמסקנה הזאת בוודאי נכונה כאן ועכשיו במאבק בין צה"ל לבין הטרור הפלסטיני.

האם רק נדמה לי שחלק מאותם מרצים מכסה במילים יפות ובטיעונים פסיאודו-מדעיים את אי-הבנתם בתחום המלחמה בכלל והלחימה בטרור בפרט? האם - כשמדובר בלובשי מדים - מבטאות ההתבטאויות האלה ניסיון לתרץ את כישלונם בביצוע המשימה, שהרי מדובר בטענה שהניסיון ההיסטורי מפרק אותה בעליל?

כפי שהראיתי במאמר קודם, קידומה של טענת "חוסר היכולת" נעשה לא פעם תוך שימוש בשפה לא מקצועית המייצרת מושגים חדשים ובלתי נהירים לאיש, המאפשרים התחמקות מביורור אמיתי של הנאמר ושל המצב.¹ כיצד צמחה בצה"ל התופעה הקלוקלת שתוצאתה היא שחלק מאנשי הצבא מעדיף להתחמק ממחויבותו ומאחריותו להכריע את הטרור ומעביר את האחריות לפתחם של המדינאים? השאלה אינה בתחום הפילוסופיה המופשטת אלא בעלת משמעות מעשית חשובה, מכיוון שנבחרי הציבור, הנותנים בלא אופציה צבאית מול הטרור, חייבים יהיו לברוח מעימות איתו או להיכנע לדרישותיו. אם כך יהיה, הרי שביטחונה של ישראל עלול להידרדר בתהליך איטי, בדיוק כפי שמצפים מחוללי הטרור. במאמר הזה אני

מבקש להבהיר כי צבא יכול להכריע טרור - בתנאי שברור למה הכוונה ב"הכרעה", ומהן התוצאות המעשיות שיש לדרוש מהצבא בהכרעה כזאת.

כדי שניתן יהיה לנהל דיון פורה מן הראוי להגדיר היטב את כל מרכיבי השאלה, קרי: מהו "צבא" בהקשר הלחימה בטרור, מהי ה"הכרעה" שעליה מדובר, ומהו ה"טרור" שבו אנו עוסקים. ככל האפשר אשתמש בעברית, אם כי פה ושם אאלץ בוודאי לשאול מילה או מושג מן הלועזית, ויסלח לי הקורא.

הגדרת מושגי היסוד

צבא

לענייננו כאן "צבא" אינו רק מה שמכונה "הכוחות המזוינים", אלא כלל גורמי הביטחון, ובעיקר קהילת המודיעין במובנה הרחב. במקרה הפרטי של מדינת ישראל השאלה אינה אם צה"ל

לענייננו כאן "צבא" אינו רק מה שמכונה "הכוחות המזוינים", אלא כלל גורמי הביטחון. מדובר בצירוף הכולל את צה"ל את השב"כ, את המוסד, את המשטרה וגופים כלכליים ופיננסיים לאומיים שכאשר הם פועלים במאמץ מתואם כהלכה ביכולתם להכריע את הטרור

יכול להכריע את הטרור, אלא האם הצירוף הכולל את צה"ל את השב"כ, את המוסד, את המשטרה וגופים כלכליים ופיננסיים לאומיים הפועלים במאמץ מתואם כהלכה יכול להכריע את הטרור. ברור כי מי שיבדוק אם צה"ל בעצמו, שהוא הגוף היחיד המוגדר "צבא" במדינת ישראל, יכול להכריע את הטרור, יקבל ככל הנראה תשובה שלילית.

סגן נשיא מכון לנדר, לשעבר מפקד המכללות

הכרעה מוחלטת - חיילים בריטים סורקים כפר פלסטיני בזמן המרד הערבי

הטרור הפלסטיני נגד הבריטים והיהודים ב-1936 כמו גם הטרור הפלסטיני בירדן ב-1970 חוסלו שניהם בכוח ולא חזרו לאיים על המשטר הבריטי בארץ-ישראל או על המשטר ההאשמי בירדן

טרור

המונח "טרור" כולל בתוכו ארבעה סוגי טרור, שכולם משתמשים באופן מכוון באלימות נגד אזרחים כדי להשיג מטרות פוליטיות, דתיות, לאומיות או אידיאולוגיות:

1. טרור פנימי מהסוג האנרכיסטי הפועל נגד שלטון קיים.
2. טרור חוצה גבולות מהסוג שניהלו אש"ף בשנות ה-60 של המאה הקודמת מירדן נגד צה"ל ביהודה ושומרון או חזבאללה בדרום לבנון וכיום הפלסטינים מעזה נגד ישראל.
3. טרור בין-לאומי מהסוג של אל-קאעידה - כפי שבא לידי ביטוי במגדלי התאומים בניו-יורק או בפיוגים בלונדון, בירי טילים על מטוס ארקיע בקניה או בפיוגים באיסטנבול.

צבא יכול להכריע טרור - בתנאי שברור למה הכוונה ב"הכרעה", ומהן התוצאות המעשיות שיש לדרוש מהצבא בהכרעה כזאת

4. טרור של מי שטוען להיותו לוחם בכובש, כמו הטרור של הפלסטינים ביהודה ושומרון או של עיראקים נגד האמריקנים בעיראק, קרי טרור המתבצע נגד המדינה שכוחותיה הצבאיים נמצאים בשטח שבו מתבצע הטרור. המאמר הזה עוסק רק בשאלת היכולת להכריע טרור הפועל במרחב הנמצא, לפחות לכאורה, בשליטת הכוחות הצבאיים של המדינה הנלחמת בטרור, דהיינו המאמר עוסק רק בהכרעת

טרור מהסוג הרביעי שבחלוקה לעיל. במקרים רבים מתערבבים סוגי הטרור אלה באלה, ואין לי ספק שחלק ממסקנות המאמר מתאימות ללחימה גם בסוגי הטרור האחרים, בעיקר זה המגיע מעבר לגבול. עם זאת אתעלם מכך במאמר הזה כדי לחדד את הסבריי ולאפשר דיון ממוקד יותר בבעיה.

הכרעה

מהי ההכרעה שאותה צריך לבקש ושאותה יש להעמיד, לדעתי, בלב הדיון על משימת הצבא או על חלקו בהדברת הטרור? המושג הצבאי "הכרעה" מוכר יותר בשדה הקרב הקונוונציונלי, כאשר האויב נכנע, מושמד או שנשללת ממנו היכולת להמשיך את המלחמה, גם אם הוא רוצה בכך. לעיתים משפיעה ההכרעה הצבאית גם על רצונה של המדינה שצבאה הוכרע, והיא מפסיקה לחשוב במונחים של שימוש חוזר בכוח צבאי, אך היעד הזה אינו הכרחי להגדרה כאן. במחצית השנייה של המאה ה-20 הופנם בתפיסת העולם הצבאית מודל "ההכרעה הטוטלית" - זה של מלחמת העולם השנייה. סופה של המלחמה הזאת התאפיין בכך שלאחר השמדת צבא גרמניה וכיבושה הצבאי ולאחר כניעתה של יפן וכיבושה בעקבות הטלת פצצות האטום עליה שלטו בשתי המדינות בעלות הברית. אלה בנו במשך שנות שהותן בברלין ובטוקיו ממשלים חדשים, שהיו שונים לחלוטין מהממשלים הקודמים בשתי המדינות האלה. הייתה זאת הכרעה מוחלטת, שהתבססה על הכרעה צבאית, ושהפכה שתי מדינות פנאטיות ומיליטריסטיות לשוחרות שלום מושבעות.

כאמור, אין זה המודל היחיד של הכרעה המוכר בהיסטוריה. למשל ההכרעה של גרמניה במלחמת העולם הראשונה הייתה שונה לחלוטין, והראיה היא ש-21 שנים לאחר מכן היא יצאה למלחמה גדולה נוספת. כזו הייתה גם הכרעת מצרים וסוריה

הכרעה זמנית - חיילי סיירת שקד מחפשים אחר מחבלים במחילות ברצועת עזה בתחילת שנות ה-70

בתחילת שנות ה-70, כאשר אריאל שרון היה אלוף פיקוד הדרום, הוכרע הטרור הפלסטיני בעזה

חשש. הטרור חזר אומנם לעזה, אבל היה זה לאחר 15 שנות שקט, והטרור החדש היה שונה באופן מהותי מקודמו. בדומה לכך נראה שגם ההכרעה של הטרור הכורדי בטורקיה היא מהסוג הזמני, אם כי ייתכן שתהיה שם הפתעה לטובה, והטרורקים לא יצטרכו לסבול שוב מהטרור הזה.

● **הכרעה מינימלית.** מדובר בהכרעה שאינה יוצרת שנים רבות של שקט, אלא משיגה רק "רגיעה כבושה", המצריכה מאמץ מתמיד לשמירתה. הטרור אינו מושמד, אך הוא מוכל ברמה מינימלית, ויש להשקיע אנרגיה ברציפות כדי למנוע את פריצתו. במשך שנים רבות היה זה ההישג שאליו הגיעו הבריטים בצפון-אירלנד והספרדים מול הבסקים.

שני סוגי ההכרעה האחרונים הם בבחינת הרע במיעוטו, וברור שאין הם מביאים לפתרון

הקונפליקט האידיאולוגי העומד בבסיס המאבק המזוין והטרור. כל עוד קיימים סיבה כלשהי – מדינית, לאומית, אתנית, כלכלית, דתית, אידיאולוגית וכו' – או כל שילוב שהוא של סיבות, המאפשרים לגייס אנשים לתנועת הטרור, וכל עוד קיים גרעין קשה ופעיל שיש לו אינטרס להמשיך בטרור, יש להביא בחשבון שהוא ימשך או יתחדש. מאמץ צבאי אינו אמור – ולרוב, כנראה, גם אינו יכול – לפתור בעיה בעלת ממד היסטורי. אם בצד האחר לא הושמדו כל גורמי הטרור, הרי הפתרון השלם והמוחלט לעימות כזה יכול להיות, באופן עקרוני, רק פתרון מדיני. עם זאת יש לחזור ולהדגיש: פתרון מדיני אינו עניינו של הצבא, והמאמצים להשיגו אינם משחררים את הצבא מהחובה להילחם בנחישות בכל ניסיון של האויב להשיג הישגים באמצעות אלימות – במקרה שלנו בניסיונם של הפלסטינים להשיג הישגים מדיניים באמצעות הטרור. האבחנה בין שני מישורי הטיפול בבעיה חייבת להיות ברורה: פתרון הסכסוך נמצא כולו בידי המדינאי, אך הצבא – ורק הצבא – הוא הרלוונטי כל עוד אין פתרון כזה, ואחריותו היא למנוע את הפן האלים של הסכסוך.

חלק מהטעות הנפוצה במקומותינו מקורה בכך שמתבלבלים בין הטרור לבין העימות האידיאולוגי, שאין בידי הצבא הכלים להתמודד עימו, ומכך מסיקים ש"אין פתרון צבאי בכלל". כאמור, הצבא אמור להתייחס רק להיבט האלים של העימות, שהוא הטרור, ולא לחפש פתרון או ללחום לשם מציאת מוצא לעימות כולו. עדיף היה שהצבא לא היה מכנה את הלחימה בטרור בשם "עימות מוגבל", אלא בשם הנכון: "לחימה בטרור" כפשוטה. השינוי היה אולי מקל עליו להבין שנדרש ממנו להילחם בטרור בלא תירוצים משום עצם היותו צבא. מובן

במלחמת ששת הימים: שש שנים לאחר אותה ההכרעה הן שבו ותקפו את ישראל.

נדמה לי שהתקדימים האלה יסייעו לנו להגדיר גם את ההכרעה הצבאית הנדרשת מול הטרור. על בסיסם נכון יהיה לדבר על שלוש רמות של הכרעה:

● **הכרעה מוחלטת.** שמורידה את גורמי הטרור ואת טענותיהם מהמפה המדינית והעולמית, ואיש, חוץ מנפגעי הטרור, אינו זוכר כי הוא אי פעם חלק מהמציאות. כזאת היא, למשל, הכרעתו של הטרור הקומוניסטי ביוון אחרי מלחמת העולם השנייה. במחיר דמים הצליח צבא יוון בסיוע בריטי לחסל את תנועת הטרור, ומאז שהסתיימה המלחמה הזאת לא שבה יוון להיות תחת איום קומוניסטי. גם תוצאתה של הלחימה נגד המורדים בעומאן בשנות ה-70 הייתה דומה: הסולטן, שבנו שולט כיום במדינה השוכנת לחוף המפרץ הפרסי, הצליח – באמצעות סיוע בריטי – לחסל את המורדים שקיבלו סיוע ממדינות שכנות. גם אם יתרחש מרד בסולטנות בזמן כלשהו, הוא לא יהיה קשור לתנועת הטרור שחוסלה לחלוטין לפני יותר מ-30 שנה. הטרור הפלסטיני נגד הבריטים והיהודים ב-1936 כמו גם הטרור הפלסטיני בירדן ב-1970 חוסלו שניהם בכוח ולא חזרו לאיים על המשטר הבריטי בארץ-ישראל או על המשטר ההאשמי בירדן.

● **הכרעה זמנית.** כזאת הייתה ההכרעה של הטרור הפלסטיני בעזה בתחילת שנות ה-70, כאשר אריאל שרון היה אלוף פיקוד הדרום. לאחר חיסול הטרור שם יכול היה צה"ל להוריד את כמות הכוחות ששלטו ברצועה עד כדי פלוגות בודדות, וישראלים יכולים היו להסתובב שם כמעט ללא

שבמסגרת הלחימה נגד טרור יש להתייחס להיבטים של לוחמה פסיכולוגית, של מאבק מדיני, של ניסיון לפגוע במימון הטרור ולמרכיבים לא כוחניים נוספים המשלימים את הפעולות הצבאיות. אך כל אלה לא נעשים בהיבט המדיני של פתרון הסכסוך בכללותו אלא בהיבט של פגיעה ביכולת של גורמי הטרור לבצע את זממם.

מכך עולה בבירור כי כאשר העימות שגרם להתפרצות הטרור לא הסתיים, והוא עומד במלוא תוקפו, משימתו היסודית של הצבא היא לחסל את יכולתו של הצד האחר להפעיל טרור. בין אם יעלה הדבר במאמץ חד-פעמי, ובין אם יצריך הדבר פעולה מתמשכת לאורך שנים, המשימה הזאת היא ברורה לחלוטין והיא צבאית לפי כל אמת מידה מקצועית. אולם לא ניתן להשיגה, אם מי שאמורים לעשות את המלאכה משתמשים במושגים עמומים כמו "הוגעה", "תודעה" "אפקטים" וכיוצא באלה מושגים המאפשרים לטעון שאי אפשר לחסל את הטרור. ההכרעה המינימלית, קרי זו המצליחה רק להכיל ולבלום את הטרור לפני שהוא פוגע, הופכת משמעותית יותר אם בעקבות אי-הצלחתם הנמשכת מחליטים גורמי הטרור, במודע או שלא במודע, להקטין את מספר ניסיונות הפיגוע שלהם. המצב הזה מרמז על הכרעה ברמה גבוהה יותר, שכן משתמע ממנו שלא רק יכולתם לבצע נפגעת, אלא גם יכולתם לעבור

כאשר העימות שגרם להתפרצות הטרור לא הסתיים, והוא עומד במלוא תוקפו, משימתו היסודית של הצבא היא לחסל את יכולתו של הצד האחר להפעיל טרור

מרצון למעשה. הישג כזה ייתכן, למשל, כאשר גורמי הטרור עסוקים בהגנה על חייהם במקום לתכנן טרור ולהוציאו לפועל או כאשר דעת הקהל הפנימית פונה נגדם ומונעת מהם – ישירות או בעקיפין – לבצע את זממם.

המגננה, המסכלת את הטרור וכוללת את אבטחת המטרות האפשריות שלו, יכולה להביא לפגיעה קשה ביכולת הטרור לבצע את זממו, אך רק תקיפתם של גורמי הטרור במקומות מוצאם והתארגנותם עוד בטרם יצאו לבצע את זממם יכולה להביא לירידה ביכולתם לפעול². ביצועו של פיגוע טרור הוא תהליך מורכב שמשותפים בו גורמים רבים: החל ממטיפים וממגייסים וכלה בלוחצים על ההדק או על מתג ההפעלה של חגורת הנפץ. פגיעה בכל אחד מהגורמים האלה – מוקדם ככל האפשר – מביאה לא רק להגדלת מספרם של הסיכולים אלא גם להקטנת מספרם של ניסיונות הביצוע של גורמי הטרור. בהכרעה כזאת, שאין בה ניצחון מוחץ ומהיר, זה הישג שיש להגדירו, והוא חלק מהמשימה.

בעוד שבמלחמות התמרון הקלסיות נמדדת ההכרעה הצבאית – בין היתר – לפי מספר האבדות של האויב בכוח אדם ובציוד, הרי במלחמה נגד הטרור נמדד הישג של צה"ל באמצעות קריטריון שאינו צבאי מובהק: רמת השקט הביטחוני.

השקט הזה בא לידי ביטוי גם בתחומים האזרחיים, למשל במדדי הצמיחה של המשק.

לימוד האסטרטגיה שנועדה להכריע את ישראל, כפי שכתבו והפיצו בגלוי מחוללי הטרור, מלמד כי עיקר מאמצייהם, שהם אכן זועתיים, אך מצומצמים יחסית למלחמה כוללת, מוקדשים לפגיעה במורל של אזרחי ישראל – פגיעה שתביא לצמצום העלייה, להפסקת התיירות, לדילול השקעות החוץ ולבריחת כספים לחו"ל. התוצאה של כל אלה היא צמיחה שלילית של המשק, ייאוש המוני והגירה שלילית מתמשכת, עד להתפוררותה של ישראל מבפנים.

בחינת המדדים האלה במרס 2002 מלמדת שבאותה התקופה כמה מהם כבר התממשו בפועל, ואת האחרים היו מחוללי הטרור קרובים מאוד להשיג. האם היה זה כישלון מקצועי של אנשי הצבא, שלא הבינו את משימתם ולא העריכו נכון את המצב, או שהיה זה כשל של הדרג המדיני, שנמנע מלהפעיל את הצבא? אינני יודע. יש טעם לחקור ולהבין את הסוגיה הזאת, אך לענייננו כעת אין זה משנה. חשובה התוצאה שמקורה בלקחים היסטוריים חוזרים ונשנים: צבא – אם יפעל נכון – יכול למנוע את הטרור ולהכריע את המלחמה נגדו.

דוגמה מצוינת לכך שניתן להכריע טרור בכוח צבאי – לפחות ברמת ההכרעה השלישית, דהיינו לעקר את יכולותיו במאמץ מתמשך ללא פתרון הסכסוך – היא המצב שהשתרר ביהודה ושומרון אחרי מבצע חומת מגן (אפריל 2002). ישראל יצאה למלחמה לאחר שבחודש שלפניו היו לה כ-150 הרוגים, רובם אזרחים (זאת אומרת 1,800 הרוגים בחישוב שנתי!) במאמץ מתמשך ורצוף מאז המבצע ירד שיעור הנפגעים עד ל-50 בשנת 2005 כולה. לשם השוואה: אילו מספר ההרוגים בתאונות דרכים היה יורד מ-450 בשנה רגילה עד כדי 15 בשנה מסוימת, האם לא היה משרד התחבורה מודיע בשמחה שבאותה שנה הודברה מכת תאונות הדרכים? עם זאת כולם היו מבינים שאין אפשרות לשמר הישג מעין זה ללא המשך המאמץ, שאם לא כן יחזור מספר ההרוגים לאותה כמות שהייתה לפני כן. זה סוג ההכרעה של הטרור שאפשר לדרוש מהצבא, ואם הצבא אינו משיג אותו, הוא נכשל בתפקידו, והשאר שייך לסעיף ה"הסברים".

מובן שמבחינת הצבא גם 50 נרצחי טרור בשנה הם מספר לא קביל, ויש לעשות כדי להורידו לאפס, אבל אין ספק שמבחינת הטרור גם המספר הנוכחי והשקט המאפשר שגשוג בישראל הוא כישלון של ממש. מתברר שצדקו כותבי הסיסמה "תנו לצה"ל לנצח" – סיסמה שבה השתמשו מי שלחצו לאפשר לצה"ל חופש פעולה צבאי בעת שידייו היו כבולות. כשאיפשרו לצה"ל – הוא ניצח.

עם זאת אין ספק שההכרעה בשדה הקרב אינה כל התמונה. לפני שנים התהלך סיפור על קצין אמריקני שנפגש עם גנרל מצפון-וייטנאם ואמר לו: "אתה יודע, בדקנו את כל הקרבות שלנו בווייטנאם והתברר לנו שהכרענו את הגרילה הדרום-וייטנאמית וחסלנו את כל גורמי הגרילה שחדרו מהצפון". ענה לו הצפוני: "זה נכון, אבל למה זה רלוונטי?"

בתשובה הזאת מסתתרת אמת גדולה, הנוגעת ליחסים בין הדרג המדיני לדרג הצבאי. אם ההכרעה בשדה הקרב אינה

הכרעה מינימלית - נחתים בריטים בבלפסט (1977)

הכרעה שאינה יוצרת שנים רבות של שקט, אלא משיגה רק רגיעה כבושה, המצריכה מאמץ מתמיד לשמירתה, היא הכרעה מינימלית

המשפט השני שהוביל לטעות הגדולה הוא משפט השגור באחרונה אצל רבים: "ההכרעה מתרחשת בתודעת החברה". זה משפט שיכול להיות נכון, אך בה במידה יכול להיות חסר משמעות בעליל. כך, למשל, היציאה מלבנון לא נעשתה כי משהו הכריע את צה"ל בלחימה בדרום לבנון, אלא כי התודעה של החברה בישראל השתנתה עקב לחצי הגרילה ומחירי הדמים שנראה לדעת הקהל גבוה ומיותר ביחס לחשיבות השטח שאחזו בו (ב-17 החודשים האחרונים לשהות ישראל בדרום לבנון היו שם למדינת ישראל 21 הרוגים). נראה אפוא שבהקשר של יציאת צה"ל מלבנון המשפט של סמו היה נכון מאוד (ואולי זה מה שהשפיע על סמו, שהיה מאוד מסור לתפקידיו השונים בגזרת לבנון). אך בניגוד לכך בהקשר ללחימה על השקט ועל הביטחון בערים וברחובות בישראל השתנתה משוואת הנחישות בדעת הקהל, ובהקשר הזה טעה סמו בגדול. מכיוון שהופר "כלל סמו" בדבר הנחישות החד-צדדית הפועלת, לכאורה, תמיד לטובת מחוללי הטרור, נראה שהוא אינו "כלל", ואין לראות בו כלי בעל משקל סגולי קבוע.

מביאה את הגורמים המדיניים לכדי הבנה כי המצב מאפשר להם לעמוד מול דרישותיהם של גורמי הטרור, והם מעדיפים מסיבה זו או אחרת להתפשר או להיכנע, לסגת או לוותר, יהיה כל עמלו של הדרג הצבאי לשווא, לא תהיה לו שום משמעות, ותצוץ שוב הטענה הישנה "על מה אנחנו נהרגים?" במילים אחרות: ייתכן מצב שבו הכרעת הטרור לא תוביל למצב מדיני טוב יותר. זהו אחד התחומים שבהם שונה הלחימה הקלסית, דוגמת מלחמת העולם השנייה, מהלחימה שבה אנו עוסקים כעת. לכן העול המוטל על מקבלי ההחלטות האזרחים בסוג כזה של מלחמה קשה יותר, ודווקא משום כך הנחישותיהם לאנשי הצבא חייבות להיות ברורות ומפורטות כדי לשרת באופן ברור יותר את המטרה המדינית, שגם היא חייבת להיות בהירה עד כמה שניתן לצפות לבהירות מהדרג הפוליטי.

על אף כל מה שנאמר לעיל צריך להיות ברור כי הקושי הזה של הדרג המדיני לנצל את הכרעת הטרור אסור לו שיהיה תירוץ בפי אנשי הצבא לאי-החתימה להשיג את ההכרעה הצבאית. נדמה שאצל כמה אנשים שעסקו בישראל בנושא הזה בשנים האחרונות – במדים ושלא במדים – נוצר בלבול בין חובתו של הצבא מחד למטלות של המדינאים מאידך.

את הבסיס האידיאולוגי והלכאורה מקצועי לבריחה מהאחריות הצבאית נתנו במידה רבה מאמריו של איש שאהבתי להתווכח איתו ואהבתי אותו, אל"ם שמואל ניר (סמו) ז"ל, שהיה קמ"ן אוגדה בפיקוד צפון עת הייתי קמ"ן הפיקוד. לצערי אירע לו מה שאירע יותר מפעם בהיסטוריה האינטלקטואלית: הוא כתב דברים חשובים, אך נפטר בטרם עת, עוד לפני שרעיונותיו בשלו לכדי הבנה של ממש.

במאמרו של סמו, שנתן את הבסיס לתפיסת ה"הוגעה" במקום ה"הכרעה"³, יש ליקוי בסיסי חמור מאוד המערער את כל תפיסת העולם המוצגת בו. במאמר מנתח סמו את מרכיבי העוצמה של היריבים הנמצאים בקונפליקט וקובע – ובצדק – שאין מדובר רק בכוח צבאי פיזי, אלא גם ביחסי הגומלין בין המשאבים, היכולת והנחישות. בדיונו על הנחישות הוא טוען – בלי להוכיח את טענתו – כי "יתרונו המרכזי של הצד הנחות הוא במרכיב הנחישות, המתבטא ביכולת העמידה והספיגה הלאומית שלו נוכח אבדות ואובדנים צפויים או אפשריים".

העובדות מלמדות אחרת. מעולם לא הוכח שלגורמי הטרור יש יותר נחישות מאשר לקהילה של העמים הדמוקרטיים; מעולם לא הוכח שגורמי הטרור מוכנים להקריב יותר מאשר קורבנותיהם, ומעולם לא הוכח שחברה שממנה יוצא הטרור מוכנה לספוג יותר אובדנים צפויים מאשר הלוחמים בה. באחרונה הציע בן-לאדן הפסקת אש לארה"ב, ולא ארה"ב לבן-לאדן. אז למי יש יותר נחישות? האם החברה בישראל לא הוכיחה נחישות כמו זו של אויביה במהלך מלחמת הטרור שהתנהלה בין נובמבר 1947 למאי 1948, שבה ספגה 1,200 הרוגים, או בזו שהחלה בספטמבר 2000 ושרבה היו לה כ-1,400 הרוגים? מאחר שלמדינה הנלחמת בטרור יש בדרך כלל יותר משאבים ויכולות מאשר לארגון הטרור שמולו היא עומדת, ומאחר שגם בנחישותה אין היא נופלת ממנו, מופרכת מייד טענתו של סמו בנוגע ליתרון של הטרור בשקלול העוצמה הכוללת.

יתר על כן, כשהטרוריסטים מתים, ההכרעה שלהם אינה מתרחשת בתודעתם אלא במפגשם עם הכדור שהרג אותם. ההצלחה בשדה הקרב הביאה לחיסול היכולת של הטרור הקומוניסטי ביוון, בלא שהיה שם שום שינוי בתודעה של איש. ודאי שהדבר נכון בנוגע למצב הנוכחי ביהודה ושומרון. הרגיעה הנוכחית הושגה לא כי השתנה משהו בתודעת הצד האחר, אלא כי צה"ל והשב"כ כמעט חיסלו את יכולת הפעולה של גורמי הטרור. משאלים לא מעטים, כמו גם הבחירות הפלסטיניות, מצביעים על כך שבתודעה הפלסטינית לא השתנה דבר, אך הסטטיסטיקה מראה כי הטרור כמעט חוסל שם, ועוד היד נטויה מבחינתו של צה"ל. ברור במקרה הזה, כמו באירועים אחרים בהיסטוריה של הלחימה בטרור, כי לא המאבק על התודעה קבע את התוצאה, אלא ההצלחה הפיזית, קרי מעצר חשודים וחיסול מחבלים במהלך המלחמה הנחושה נגד מבצעי הטרור. נכון שזאת הכרעה מהרמה השלישית, קרי כזאת המחייבת פעולה מתמדת לשמירת ההישג, ונכון שמדי פעם מצליחים גורמי הטרור לפעול ולהרוג, אך עם זאת, בהנחה שצה"ל ימשיך

כשהם לחוצים, שואפים גורמי הטרור להפסקת אש, והם מפירים אותה כאשר ההפרה משתלמת להם, קרי כשהלחץ הצבאי פוחת, והם מרגישים חזקים

ויוריד את רמת הטרור, הרי די ברור שמבחינת מטרת הטרור לערער את אורח החיים בישראל מדובר בכישלון מוחלט. ייתכן שלולא נסוגה ישראל מעזה ומאפשרת בכך לגורמי הטרור להציג זאת כניצחון שלהם, הייתה תוצאת המלחמה בטרור ברורה עוד יותר. העובדה שלא בגלל לחצי הטרור נסוגונו מעזה אינה משנה דבר. כאשר מדובר בתודעה ובתדמית, לא המציאות קובעת, אלא קובע האופן שבו המעשה שלנו נתפס בעיני הגורם הרלוונטי, במקרה הזה הפלסטינים.

כאשר הורגים את מבצעי הטרור או עוצרים אותם (ועדיף מבחינה מקצועית לעצור), אין זה "ניצחון תודעתי", אלא חלק קטן מדרך ארוכה להכרעה בפועל, באופן פיזי ממש. כאשר גילם של פעילי הטרור יורד משנות ה-20 המתקדמות לשנות העשרה האחרונות, נראה כאילו זאת "חבית ללא תחתית" וממציאים סיפורים על "תודעה". לאמיתו של דבר זהו הישג פיזי ממש. הדור המחליף צעיר יותר, חסר ניסיון לעומת קודמו, ואין לו אותה היכולת להוביל, לגייס ולהנהיג. כשלכך מצטרפת גם תחושת הרדיפה, הנובעת ממעצרים ומחיסולם של קודמיו ומידיעה ברורה שגם חייו בכף הקלע, ואין זה אלא עניין של זמן עד שיהפוך ליעד ויסיים את חייו או יאבד את חירותו, הדור החדש גם נזהר יותר, עוסק בבריחה ומייצר פחות טרור ובוודאי שפחות טרור איכותי ומסוכן. מעט מאוד קשור בתהליך הזה של הפחתת יכולות הטרור לתודעה – חוץ מאשר הפחד של המחליפים. בעיקרה זאת תוצאה של יכולת פיזית לפגוע בגורמי

הטרור ואי-יכולתם הפיזית של מתכנני הטרור לבצע אותו. אימוץ של שתי ההשערות הבלתי נכונות – הראשונה שהטרור נחוש ועמיד יותר מהמדינה הדמוקרטית והשנייה כי ההכרעה היא תמיד בתודעה וכי היא אינה נגזרת ממהלכים פיזיים כוחניים – הביא רבים להאמין כי אין דרך צבאית להתמודד עם הטרור כדי להכריעו. הרי על-פי סמו גורמי הטרור מצוידים תמיד ביותר נחישות, ולכן סיכוייהם לא להישבר גדולים יותר, ונוסף על כך ההכרעה היא תמיד בתודעה, ומכאן שברור כי בעל הנחישות הרבה יותר ממילא לא ישנה את תודעתו הנוקשה, בין השאר משום שהוא יודע, לכאורה, שנגזר עליו לנצח – מסקנה הכרחית מהנחת סמו.

טעותם של אלה שכך תפסו את הניתוח של סמו הייתה נמנעת, לו היו מבינים שאין איש מצפה מהגורם הצבאי לפתור את הסכסוך האידיאולוגי, ואפילו ההכרעה הצבאית היא בעלת משמעות ברמות שונות של הישג. כאשר הדרישה הראשונה של ההכרעה הוא מניעת הטרור באופן פיזי ולא שינוי תודעת האויב, זאת כבר דרישה בתחום המקצועי ולא התודעתי! לכן לגיטימי לחלוטין לדרוש אותה מהגורם הצבאי. סמו טעה בכך וגרם לרבים אחרים לטעות באופן דומה.

אמרו מעתה: באופן עקרוני ניתן להכריע את הטרור ולו גם הכרעה המונעת ממנו רק לבצע את מעשיו, גם אם אינה משפיעה על כוונותיו. הכרעה מהסוג הזה מצריכה מאמץ מתמיד ונחוש מרגע שהושגה, שאם לא כן יחזור המצב הרע לקדמותו, כשגורמי הטרור ירגישו חזקים מספיק. זהו בדיוק עקרון ה"הודנה": כשהם לחוצים, שואפים גורמי הטרור להפסקת אש, והם מפירים אותה כאשר ההפרה משתלמת להם, קרי כשהלחץ הצבאי פוחת, והם מרגישים חזקים.

נראה אפוא שהערכת המצב והדיון על המלחמה בטרור צריכים לעסוק בשאלות הבאות:

1. מהי רמת ההכרעה של הטרור שניתן להשיגה בנתוני הזירה – הכרעה מוחלטת, הפסקה זמנית או דיכוי קבוע – וכיצד ניתן לשפר את רמת ההכרעה לאורך זמן?
2. מהם התנאים המוקדמים וההכרחיים לצבא כדי שיוכל לממש כל אחת מרמות ההכרעה?
3. כיצד על הצבא להתארגן יחד עם הגופים האחרים המסייעים ללחימה בטרור כדי ליצור את התנאים המוקדמים ולממש את פוטנציאל ההכרעה הלכה למעשה? מובן שבדיון כזה יש טעם רק אם מקבלים את הטענה בנוגע ליכולת העקרונית של מדינה דמוקרטית להכריע את הטרור המאיים עליה.

הערות

1. יעקב עמידרור, "מהלומה כפרדיגמה קוגניטיבית של אפקטים", **מערכות** 403-404, דצמבר 2005
2. אין זה רעיון חדש. ראו את הפרק העוסק בלחימה בכוחות בלתי סדירים המופיע בספר **תורת הקרב**, כרך ב'
3. אל"ם שמואל גיר (סמו), "טבע העימות המוגבל", בתוך חגי גולן ושואל שי (עורכים), **העימות המוגבל**, מערכות, 2004

